

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАНЬ ЗАСУДЖЕНИМИ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ільченко О. В.

*к.ю.н., доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Сидорко Ю. О.

*студент III курсу ННІ Права
Сумського державного університету*

В сьогоденні питання довічного позбавлення волі, його існування, розвитку та удосконалення являється одним з найголовніших для нинішніх наук кримінального та кримінально-виконавчого права, бо довічне позбавлення волі для української системи покарань являється доволі новим його видом, а тому переважає достатня кількість питань, котрі вимагають ґрунтовного наукового розгляду.

В Україні довічне позбавлення волі як самостійний вид кримінального покарання було введено до системи покарань в 2001 р. Серед вагомих причин його виникнення в законодавстві виділено кримінально-правові, гуманітарні та політичні. Введення довічного позбавлення волі до КК відображало напрямки і тенденції, які відбувалися в Україні, а саме: прагнення держави замінити смертну кару більш гуманним покаранням у вигляді довічного позбавлення волі. Довічне позбавлення волі знайшло своє місце в системі покарань. Введення замість смертної кари досить суворого покарання, яким є довічне позбавлення волі, цілком відповідає демократичним цінностям, проголошеним у Конституції України, КК та міжнародних стандартах про права людини.

Довічне позбавлення волі являється найвищою мірою покарання в нашій країні, свого роду альтернативою смертній карі, яке призначається тільки в виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів.

На думку Л. О. Мостепанюк, довічне позбавлення волі – це найтяжчий вид основних покарань, що полягає в довічній ізоляції особи, визнаної судом винною у вчиненні особливо тяжкого злочину, від суспільства в спеціальних кримінально-виконавчих установах. [1, с. 11]

Зазначимо, що даний вид покарання застосовується завжди як основний, може призначатись і самостійно, і у поєднанні з додатковими покараннями.

Відповідно до ч. 1 ст. 64 КК України: «Довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк». [2]

Довічне позбавлення волі – це фактично і юридично найбільш суворий вид покарання з передбачених чинним КК України. Фактично найсуворіший характер довічно позбавлення волі визначається істотністю і тривалістю позбавлень та обмежень прав і свобод особи, засудженого до цього покарання. На те, що довічне позбавлення волі є і юридично найбільш суворим видом покарання, вказує його місце у встановленій ст. 51 КК системі покарань, де як відомо, окремі види покарань розташовані від найменш суворого до найбільш суворого [3, 249].

Н. Д. Сергієвський стверджує, що довічне позбавлення волі є безсумнівно складнішим, дорожчим і клопітким покаранням, ніж смертна кара, але воно забезпечує перелом порочної натури особи, що вчинила злочин, робить його корисним або хоча б безпечним для суспільства, захищає невід’ємне право кожної людини на життя [4, с. 57].

До того ж, варто вказати що головними міжнародними документами, котрі окреслюють правила поведіння з особами, засудженими до довічного позбавлення волі, є Рекомендації ООН стосовно довічного позбавлення волі (1995 р.) і Резолюція (76)-2 "Про поведіння з в'язнями, що відбувають тривалий строк ув'язнення", яка була прийнята у 1976 р. Комітетом міністрів Ради Європи, та Рекомендація R (82) 17 "Про тримання під вартою й поведіння з небезпечними в'язнями", що була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи у 1982 р. [5].

Центральна ідея даних документів ґрунтується в тому, щоб із засудженим до довічного позбавлення волі поводитися як з особистістю, поважаючи його людську гідність, і задовольняти його потреби у спілкуванні та соціально-корисних контактах із зовнішнім світом.

В сучасній Україні порядок та умови виконання та відбування покарань у виді довічного позбавлення волі регулюються главою 22 КВК. Відповідно до ст.150 КВК засуджені до довічного позбавлення волі мають відбувати покарання у виправних колоніях максимального рівня безпеки, причому окремо від інших категорій засуджених, яким Комісією з питань розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі Державного департаменту України з питань виконання покарань визначена для відбування покарання колонія максимального рівня безпеки. [6].

Варто вказати, що для чоловіків місцем відбування покарання у виді довічного позбавлення волі є також ізольовані сектори максимального рівня безпеки, котрі можуть створюватися в колоніях середнього рівня безпеки, а для жінок - сектори середнього рівня безпеки у виправних колоніях мінімального рівня безпеки.

Відповідно до ч. 2 ст. 64 КК України: «Довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочин у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку». Слід зазначити, що істотним чинником жорсткості довічного позбавлення волі є невизначеність терміну покарання, його кількісного аспекту, який разом з тим одночасно визначений тривалістю життя засудженого до цього виду покарання. Вірніше, навіть не тривалістю життя, а можливістю досягнення засудженими 65-річного віку, оскільки ККУ передбачає, що довічне позбавлення волі не застосовується до осіб у віці понад 65 років. Проте, середня тривалість життя громадян України менша цього строку, то можливість досягнення людиною в неволі зазначеної межі, звичайно, є суто гіпотетичною [7, 184].

Зазначимо, що засуджені до довічного позбавлення волі мають право: витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші, зароблені в колонії, в сумі до п'ятдесяти процентів мінімального розміру заробітної плати; одержувати один раз на три місяці короткострокове побачення; одержувати протягом року посылки (передачі) і бандеролі без обмеження їх кількості, у вільний час в межах камери відправляти релігійні обряди. Засуджені до довічного позбавлення волі мають можливість користуватися книгами, журналами й газетами з бібліотеки установи, а також придбаними через торговельну мережу чи переданими від родичів та інших осіб, а також передплатними виданнями. У вільний від роботи час вони можуть підвищувати свій загальноосвітній рівень, звертаючись до консультаційних пунктів виправних колоній.

Особам, які засудженні до довічного позбавлення волі надається щоденна прогулянка тривалістю одна година. А в зимовий період засудженим видається верхній зимовий одяг.

Щодо роботи, то засуджені до довічного позбавлення волі виводяться на роботу у спеціально обладнані виробничі цехи, які розміщуються в ізольованих приміщеннях, де встановлюються додаткові засоби охорони та забезпечується надійна ізоляція, що унеможлиблює контакти цієї категорії засуджених з іншими особами, позбавленими волі.

До того ж, із засудженими проводиться соціально-психологічна робота котра направлена на вироблення та збереження у них соціально-корисних навичок, нейтралізацію негативного впливу умов тривалої ізоляції на особистість засуджених, профілактику та попередження їх агресивної поведінки щодо персоналу, інших засуджених та щодо себе, усвідомлення провини за вчинені злочини та розвиток прагнення до відшкодування заподіяної шкоди.

Також, відповідно до ч.6 ст.151 КВК у засуджених до довічного позбавлення волі є шанс, але тільки при сумлінній поведінці і ставленні до праці після відбуття п'яти років

строку покарання засудженому може бути дозволено брати участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру. [6]

Зазначимо, що після фактичного відбуття не менше як двадцяти років покарання засуджений до довічного позбавлення волі матиме шанс подавати Президенту України клопотання про помилування. Якщо буде дозволено помилування такого засудженого довічне позбавлення волі буде замінюватися позбавленням волі на певний строк, але не менше 25 років (ч. 2 ст. 87 КК України). [2]

Підводячи підсумок можна зазначити, що довічне позбавлення волі на сьогоднішній день є найсуворішим видом покарання в нашій країні, та застосовується тільки у деяких випадках за вчинення особливо тяжких злочинів. Позитивним є те, що Україна запровадила мораторій на смертну кару замінивши її більш гуманним видом покарання, а саме довічним позбавленням волі. Це засвідчує положення Конституції України про те, що життя людини є найвищою соціальною цінністю в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Л. О. Мостепанюк; Національна академія внутрішніх справ України. К., 2005. 16 с
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341- III. Офіційний вісник України. 2001. № 17. Ст. 1-132.
3. Бурда С.Я. Юридичний аналіз покарання у виді довічного позбавлення волі як виду основного покарання за КК України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2012. Випуск 4. С. 246-255.
4. Сергеевский Н. Д. Смертная казнь в России в XVII и первой половине XVIII века / Н. Д. Сергеевский. *Журнал гражданского и уголовного права*: Ноябрь. Издание С.-Петербургского Юридического Общества. Кн. 9. Санкт-Петербург. Тип. Правительствующего Сената, 1884. 59 с.
5. Проблеми кримінально-виконавчого права: навч. посіб. / О. Г. Кальман, С. С. Мірошніченко, О. М. Подільчак та ін.; за ред. О. Г. Кальман: Нац. акад. прокуратури України. Чернігів: Десна, 2012. С. 293–294.
6. Кримінально – виконавчий кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4, ст. 21
7. Кримінальне право України. (Загальна частина): Підручник. Харків: ХНУВС, 2010. 407 с.